

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। उषसः। त्रिष्टुप् ।

उदु ज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत् ।

क्रत्वा देवानामजनिष्ट चक्षुराविरकर्भुवनं विश्वमुषाः ॥ ७.०७६.०१

अमृतम् । विश्वजन्यम्- सर्वभूतहितम् । ज्योतिः- प्रकाशम् । विश्वानरः- सर्वभूतहितः । सविता- सूर्यः । देवः- द्योतनशीलः । अश्रेत्- आश्रयति । क्रत्वा- प्रज्ञया । देवानां चक्षुः । अजनिष्ट- जातम् । उषाः । विश्वम्- सर्वम् । भुवनम् । आविरकः- आविष्कृतवती ॥१॥

प्र मे पन्था देवयानां अदृश्रन्नमर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः ।

अभूदु केतुरुषसः पुरस्तात्प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः ॥ ७.०७६.०२

अमर्धन्तः- अहिंसन्तः । वसुभिः- चित्तवृत्तस्तम्भकारीभिर्भावनाभिः । इष्कृतासः- संस्कृताः । मे- मम । देवयानाः पन्थाः । अदृश्रन्- दृश्यन्ते । उषसः केतुः- प्रभातकाल इत्याधिभौतिके । समाधिप्रज्ञेत्याध्यात्मिके । पुरस्तात् । अभूत्- अभवत् । हर्म्येभ्यः- उच्छ्रितेभ्यः प्रदेशेभ्यः । अधि । प्रतीची- उषा अस्मदभिमुखी । आगात्- आगच्छति ॥२॥

तानीदहानि बहुलान्यासन्त्या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य ।

यतः परि जार इवाचरन्त्युषौ ददृक्षे न पुनर्यतीव ॥ ७.०७६.०३

सूर्यस्य । उदिता- उदये । याः । प्राचीनम्- सूर्यस्य प्राग्देशं प्रत्युदयन्ति । तानि- ताः । बहुलानि- प्रभूताः । अहानि- उषासः । आसन्- अभवन् । यतः- यैस्तेजोभिः । परि ददृक्षे- परि दृश्यसे । तैः । जार इवाचरन्ती- रात्रेर्जरयितरि सूर्ये सञ्चरसि । न पुनर्यतीव- सूर्यं त्यक्त्वा न सञ्चरसि । आत्माश्रिता समाधिरित्याध्यात्मिके ॥३॥

त इद्देवानां सधमाद आसन्नृतावानः कवयः पूर्व्यासः ।

गूळ्हं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन्सत्यमन्त्रा अजनयन्नुषासम् ॥ ७.०७६.०४

ते- अमी । देवानाम् । सधमादः- सह मादकाः । आसन्- अभवन् । ऋतवानः- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्ताः । कवयः- क्रान्तदर्शिनः । पूर्यासः- पुराणाः । गूळ्हम्- अन्तर्हितम् । ज्योतिः- ज्ञानप्रकाशम् । पितरः- अस्मदाचार्याः । अन्वविन्दन्- लेभिरे । सत्यमन्त्राः । उषासम्- ज्ञानोदयदेवताम् । अजनयन् ॥४॥

समान ऊर्वे अधि संगतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते ।

ते देवानां न मिनन्ति व्रतान्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः ॥ ७.०७६.०५

समाने । ऊर्वे- चिद्रश्मिसमूहे । अधि सङ्गतासः- सङ्गताः । सं जानते- सम्यक् जानन्ति । मिथः- परस्परम् । ते । न । यतन्ते । किमर्थं न यतन्त इत्युच्यते । चिद्रश्मयोऽन्तस्था एव । तेषां प्राप्त्यर्थं यत्नो नावश्यकः । तेषां ज्ञानमेवावश्यकम् । किन्तु सर्वत्र यत्नः श्रुतिषु प्रसिद्धः । सत्यम् । किन्तु लोकमनुसृत्य सर्वत्रावगतिरेव गतिरित्युक्ता । तस्मात्प्राप्तुं न यतन्त इति युक्तमेव । ते- अमी पितरः । देवानाम् । व्रतानि- नियतीर्धर्मान् वा । न । मिनन्ति- हिंसन्ति । अमर्धन्तः- अहिंसन्तः । वसुभिः- चिद्रश्मिभिः । यादमानाः- सङ्गता भवन्ति ॥५॥

प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठा उषर्बुधः सुभगे तुष्टुवांसः ।

गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोषः सुजाते प्रथमा जरस्व ॥ ७.०७६.०६

सुभगे- सौभाग्यवति । त्वा- त्वाम् । स्तोमैः- मन्त्रैः । वसिष्ठाः- अतिशयेन चित्तवृत्तिस्तम्भकरा ऋषयः । उषर्बुधः- ज्ञानोदयं बुद्ध्यन्तः । तुष्टुवांसः- स्तुवन्तः । प्रति ईळते- स्तुवन्ति । सुजाते- सुष्ठु आविर्भूते । उषः- ज्ञानोदयदेवते । गवांम्- चिद्रश्मीनाम् । नेत्री- नायिका । वाजपत्नी- सम्पद्रक्षिणी । नः- अस्मदर्थम् । उच्छ- तमो विवासय । प्रथमा- मुख्या सती । जरस्व- रसं निष्पादय ॥६॥

एषा नेत्री राधसः सूनृतानामुषा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठैः ।

दीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०७६.०७

एषा- इयम्। राधसः- संसिद्धेः। नेत्री- नायिका। सूनृतानाम्- प्रियहितवचो नयन्ती। उषाः-
ज्ञानोदयदेवता। उच्छन्ती- भान्ती। वसिष्ठैः- अतिशयेन चित्तवृत्तिस्तम्भकारिभिरुपासकैः।
रिभ्यते- स्तूयते। दीर्घश्रुतम्- श्रुतिमतीम्। रयिम्- सम्पदम्। अस्मे- अस्मभ्यम्। दधाना-
धारयन्ती। यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥७॥

Dr. Rangraji